

Nr 117.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1929 kl. 11 f. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående
Stockholms flottstations förflyttning från huvudsta-
den m. m.* (1:a avd.)

Uti en inom första kammaren av herr *K. G. Westman* väckt motion nr 62, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt verkställa utredning, avseende Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden och förläggning till plats, som ur militär och ekonomisk synpunkt finnes lämplig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

I samband med förevarande motion har utskottet jämväl upptagit till behandling en till utskottet hänvisad inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion, nr 196, vari hemställts, att riksdagen — i anslutning till regeringens uppfattning i statsverkspropositionen, att landet är hotat av fiendliga luftanfall — måtte ofördröjligen dels framlägga förslag om förflyttning av flottans huvudstation från hjärtat av huvudstaden till en mindre äventyrlig plats; dels ock överväga kaserners och andra militära etablissemangs utflyttning från tätt befolkade orter till ofarligare platser.

I förutnämnda motion I: 62 har anförts följande:

» Vid 1914 års senare riksdag avsattes 300,000 kronor för anläggning av en ny docka jämte verkstad vid Stockholms station, vilken anläggning beräknades kosta 1,400,000 kronor. Vid riksdagarna 1915 och 1916 avsattes ytterligare 750,000 respektive 350,000 kronor för ändamålet.

Dockans anläggning uppskötts i avvaktan på beslut om förflyttning eller utvidgning av flottstationen.

På grund av motion till 1916 års riksdag avläts skrivelse (nr 175), i vilken riksdagen anhöll att, i samband med framläggande av förslag till plats för dockan, även måtte förebringas en allsidig utredning angående hela frågan om flottstationen i Stockholms skärgård.

Med anledning härav tillsattes den 14 juni 1916 den s. k. »1916 års flottstationskommitté», vilken den 19 mars 1917 avgav sitt betänkande.

Kommittén, vilkens kostnadsberäkningar resulterat i att förläggning i Stockholm bleve billigast, kom till uppfattningen (sid. 138) att de ekonomiska synpunkterna borde vara utslagsgivande i frågan om valet av plats för flottstationen i Stockholms skärgård, enär varken militära eller sjöfartstekniska syn-

punkter utpekade den ena eller andra platsen därstädes (innanför Vaxholm) såsom den för en stationsanläggning avgjort lämpligaste. Dessutom sades, att samtliga undersökta förslag visat sig ur varvsteknisk synpunkt fullt tillfredsställande och så pass likvärdiga, att intetdera förslaget ur denna synpunkt kunde givas bestämt företräde.

Kungl. Maj:t avgav den 27 april 1917 proposition i ärendet (nr 296).

I propositionen meddelas bland annat, att kommerskollegium — med stöd av yttrande från Stockholms handels- och sjöfartsnämnd, Stockholms rederiförening samt Stockholms speditjonsförening — och Stockholms handelskammare avstyrkt Stockholmsalternativet.

Emellertid föreslog Kungl. Maj:t Stockholmsförslaget.

I skrivelse den 15 juni 1917 (nr 366) anmälde riksdagen, att omförmälda proposition icke föranledde någon riksdagens åtgärd. Anledningen härtill angavs vara omöjligheten att under senare delen av riksdagstiden handlägga ett så omfattande ärende.

Den 19 juni 1917 förstärkte Kungl. Maj:t 1916 års flottstationskommitté med nya ledamöter och uppdrog åt den förstärkta kommittén — 1917 års flottstationskommitté — att revidera föregående förslag.

Den 30 november 1917 avgav kommittén sitt förslag och förordade där flottstationens förläggande till Stora Skuggan.

I proposition nr 102 till 1918 års riksdag angående anläggning av ny docka vid flottans station i Stockholm framhölls (sid. 7), att frågan om anläggande av en ny docka vid flottans station i Stockholm borde avskiljas från sambandet med spörsmålet om ordnande av flottstationen i Stockholms skärgård och särskilt var för sig upptagas till behandling.

Anledning härtill angavs vara

dels förhoppningen, att ett kommande fredsslut skulle medföra en strävan att på annan väg än krigets finna möjlighet att slita mellanfolkliga förvecklingar samt att söka åstadkomma en begränsning av de tyngande rustningsbördorna,

dels de marina myndigheternas olika ståndpunkt beträffande lämplig plats för flottstationen,

dels ock slutligen angelägenheten att utan ytterligare dröjsmål bereda möjlighet för dockning å rikets östkust av pansarbåtar av Sverige-typ.

Sälunda föreslog Kungl. Maj:t

dels godkännande av vissa preliminära avtal med Stockholms stad,

dels medgivande att för anläggning av docka jämte verkstad få taga i anspråk mark å Beckholmen,

dels om föreskrift beträffande en »Stockholms varvs byggnadsfond» för bestridande av kostnader för markupplåtelse, i vilken fond skulle ingå dels 1,600,000 kronor, som Stockholms stad skulle betala med $\frac{1}{10}$ varje år under 10 år, dels inflytande hyresmedel från Djurgårdsstaden, Beckholmen och Fjäderholmarna,

dels medgivande att få disponera de av 1911—1916 års riksdag avsatta medlen, 1,400,000 kronor, samt 100,000 kronor i försäljningsmedel för att påbörja ifrågasvarande arbeten 1918.

Detta sätt att avskilja dockbyggnaden från flottstationsfrågan var märkligt bland annat med hänsyn till att riksdagen i sin ovannämnda skrivelse nr 175/1916 anfört: 'Såsom departementschefen framhållit, kommer givetvis den nya dockans läge att bli bestämmande för platsen för en blivande flottstation i Stockholms skärgård. Det synes riksdagen under sådana förhållanden vara erforderligt, att i samband med framläggandet av förslag angående dockans förläggning en allsidig och fullständig utredning angående flottstationen i dess helhet förelägges riksdagen, och att vid denna utredning såväl militära som sjöfartstekniska och ekonomiska synpunkter ävensom erfarenheterna från världskriget tagas i beaktande.'

Statsutskottet, som tillstyrkte propositionen, framhöll i sitt utlåtande (nr 106), att anläggandet av dockan m. m. icke finge innebära ett ståndpunktstagande i flottstationsfrågan. Härom uttalade utskottet följande:

'Departementschefen, som icke funnit tidpunkten lämplig för framläggande av förslag i flottstationsfrågan, har dock ansett, att anläggande av en ny docka för större fartyg vid flottans station i Stockholm till gagn för såväl flottan som handelssjöfarten nu bör fullföljas samt att i samband härmed bör vidtagas en modernisering av det till stationen hörande varvet och beredas möjlighet till sådan utvidgning av detsamma för åstadkommande av en rationell varvsdrift, som kan utan större ekonomiska uppoffringar från statsverkets sida åvägbringas. Med hänsyn därtill att flottstationsfrågan, såsom utskottet här nedan vidare anför, fortfarande måste enligt utskottets mening anses öppen och oavgjord, finner sig utskottet icke nu böra taga ståndpunkt till frågan, huruvida en ytterligare utvidgning och modernisering av varvet bör komma till stånd utöver vad som föreslagits och av utskottet tillstyrkts. Skulle emellertid en sådan utvidgning och modernisering framdeles bli beslutad, kommer den mark, som staten genom de upprättade avtalen skulle förvärva från Stockholms stad, att i detta avseende lämna mycket betydande och väsentligt ökade möjligheter till utveckling av varvsdriften. För att dessa fördelar skola kunna fullt tillgodogöras, finner emellertid utskottet det önskvärt, att åtgärder vidtagas för att de för närvarande obebyggda strandområden mellan Galärvarvet och den mark i Djurgårdsstaden, som staten genom avtalen förvärvar, komma i statens ägo, därest detta kan ske på för staten ekonomiskt tillfredsställande villkor.

Utskottet vill dock bestämt framhålla, att ett bifall till Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag icke får anses innebära ett ståndpunktstagande till frågan rörande flottstationens slutliga förläggning. Denna fråga måste fortfarande anses öppen och oavgjord.

Skulle det framdeles visa sig lämpligt, att flottstationen förflyttas från Stockholm, kunna de områden, som staten genom nu berörda avtal förvärvar, otvivelaktigt på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt komma till användning för annat statsändamål eller ock försäljas.'

Oaktat denna uttryckliga reservation väckte dockanläggningen stora betänkligheter på grund av dess befarade prejudicerande innebörd. Herr P. A. Hansson reserverade sig mot utskottets beslut, och starka betänkligheter framlades av olika talare vid frågans behandling i kamrarna.

Med anledning av den kritik, som i och utom riksdagen riktats mot vissa av bestämmelserna, förklarade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 28 maj 1918, att Kungl. Maj:t icke ville begagna sig av det av Stockholms stad lämnade medgivandet att avstänga den allmänna farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet.

Den 20 juni 1918 överlämnade överståthållarämbetet en skrivelse från Stockholms stadsfullmäktige, att dessa godkände avtalet med det tillägg, som gjorts i nyssnämnda nådiga brev.

Kungl. proposition härom avlämnades till 1919 års riksdag, som i skrivelse nr 112 antog förslaget.

Försvarsrevisionen utgick från (Betänkandet, del 2, sid. 100), att de båda flottstationerna allt fortfarande skulle bibehållas.

Den personalindragning, som ansågs böra göras, borde koncentreras på endera stationen, varigenom större besparingar kunde göras än om minskningen fördelades likformigt på båda stationerna. Revisionen ansåg, att indragningarna så gott som uteslutande borde drabba Stockholms station.

I Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande nr 20/1924 (sid. 370) anför departementschefen att riktigast syntes vara, att flottans huvudkrafter bleve förlagda till Stockholms skärgård, vilket dock icke skulle utesluta behovet av en operationsbas jämväl i Karlskrona, även om denna kunde givas väsentligt mindre omfattning än för närvarande.

Vidare talades om behovet av ytterligare utredning för att kunna göra en sådan utvidgning av Stockholms station, eventuellt i samband med en förflyttning. Departementschefen anför härom följande:

'En sådan (utredning) synes mig därför med det snaraste böra komma till stånd, så att en verklig lösning av frågan äntligen må kunna åvägbringas. Icke minst med hänsyn till flygvapnets utveckling synes härvid jämväl möjligheten av en förläggning utanför Stockholm — antingen på någon av de i tidigare utredningar föreslagna platserna eller å Rindön, Vaxön eller annan plats — böra tagas under överbäggande. Nämnda utredning anser jag böra vara slutförd inom ovan angivna tidsperiod (fem år fr. o. m. den 1 juli 1924). Under denna torde å Stockholms station icke andra förbättringar böra vidtagas än sådana, som äro oundgängligen erforderliga, varvid företrädesvis jämväl på annan plats användbara materiel bör anskaffas. Utan hinder härav synes likväl dockbyggnaden på Beckholmen böra slutföras, då dels arbetena redan nu äro långt framskridna och dels dockan, vare sig den slutligen kommer att befinna sig inom eller utom området för flottans station, tvivelsutan kommer att bliva till synnerlig nytta för såväl örlogsflottan som sjöfarten. I överensstämmelse härmed har ock i årets statsverksproposition hemställts om anvisande av visst för ifrågavarande arbetens fortsättande erforderligt belopp.'

Kungl. Maj:ts proposition i samma ämne nr 50/1925 (se sid. 193 f.) följde i princip sistnämnda proposition.

Upprepade eldsvådor på Galärvarvet ha numera bringat flottstationsfrågans läge i sådant skick, att beslut, som bli avgörande för dess lösning, snart måste träffas.

Med hänsyn till de stora kostnader för förflyttning av flottstationen, som man hittills räknat med, synes man i allmänhet ha tagit för givet, att Stock-

holmsstationen skulle kvarbliva i huvudstaden, eventuellt med en mindre förflyttning åt öster. För att möjliggöra denna förflyttning, därest den i framtiden skulle anses böra äga rum, har ett mindre markområde inköpts enligt beslut av 1928 års riksdag (Kyhllbergerska tomten). Frågan om inköp av ytterligare mark (Lundbergiska stärbhusets tomt) är aktuell. Även om det vid 1928 års riksdag beslutade köpet icke är av prejudicerande natur, måste inköp av ytterligare mark hava sådan innebörd.

De marina myndigheterna ha som bekant städse ställt sig avvisande mot flottstationens förflyttning från Stockholm. Ett förslag till om- och nybyggnad av flottans varv i Stockholm har utarbetats inom marinförvaltningen. Kostnaderna härför lära uppgå enligt olika alternativ till lägst 6.3 och högst 12.6 miljoner kronor. De marina myndigheterna utgå således fortfarande från att stationen för lång framtid skall kvarbliva i Stockholm.

Den utveckling, som på senare tid ägt rum inom krigstekniken, särskilt flygvapnet, har avsevärt ökat möjligheten att vid krig bombardera huvudstaden med alla dess kulturvärden. Genom 1928 års beslut beträffande Ladugårdsgårdes bebyggande har förflyttningen av garnisonens kaserner fastslagits. Inom en jämförelsevis snar framtid blir därför flottstationen det enda militära etablissemnet i Stockholm. En förflyttning jämväl av flottstationen skall således väsentligen minska anledningarna till luftanfall. Även om kostnaderna för flottstationens förflyttning från Stockholm skulle vara stora, så äro de i allt fall obetydliga gentemot de ekonomiska och ideella förluster, som skulle bliva en följd av ett luftangrepp på huvudstaden. De ekonomiska synpunkterna få därför icke tillmätas uteslutande betydelse.

Men även den ekonomiska frågan har på sista tiden kommit i ett annat läge. Det har nämligen visat sig, att det finns åtminstone *en* möjlighet att förflytta flottstationen till vida lägre kostnad än som framgått av tidigare utredningar. Som bekant har kronan nyligen fått ett anbud om gratis upplåtelse av mark för flottstation vid Sticklinge å Lidingön.

Såsom representant för aktiebolaget Herserud har nämligen direktör Gust. Svensson i Stockholm i skrivelse till Konungen den 9 november 1928 erbjudit kronan att för en blivande flottstations räkning förvärva en miljon kvadratmeter jord av Sticklinge egendom, upptagande nordvästra hörnet av Lidingö, utan någon ersättning i penningar, men mot vissa villkor, som avse att säkerställa tillkomsten av en direkt infartslinje för Lidingö-banorna till Stockholm.

På direktör Svenssons begäran har sedermera chefen för flottans byggnadsdepartement verkställt en preliminär utredning jämte tillhörande kostnadsberäkning för anläggande av en flottstation å berörda område. Enligt denna beräkning skulle kostnaderna för flottstationens förflyttning till Sticklinge belöpa sig till omkring 20 miljoner kronor, i vilken summa även skulle ingå kostnaderna för inlösen av viss bolaget icke tillhörig mark.

Av direktör Svensson har vidare framhållits, att genom flottstationens förflyttning från Stockholm den staten tillhöriga marken, som nu disponerades av stationen, bleve frigjord och att försäljningssumman härför helt skulle kunna finansiera förflyttningen och sannolikt lämna överskott.

Över nämnda erbjudande hava chefen för marinstaben och marinförvaltningen i dagarna avgivit yttrande. I detta avstyrkes anbudets antagande. Av den motivering, som de marina myndigheterna anföra, när de komma till detta slut, synes emellertid framgå, att de icke på ett riktigt sätt mot varandra avvåga de synpunkter, som äro av betydelse vid behandlingen av frågan om flottstationens förläggning.

Det ovan angivna förslaget synes böra föranleda, att frågan om flottstationens flyttning från Stockholm upptages till utredning, varvid olika möjligheter för förläggningen böra tagas under omprövning ur militära och ekonomiska synpunkter. Utredningens resultat bör givetvis underställas riksdagen.»

Över motionen I: 62 har utskottet med stöd av § 46 riksdagsordningen inhämtat yttranden från cheferna för generalstaben och marinstaben ävensom från marinförvaltningen och flygstyrelsen (bil. A—D).

*Utskottets
yttrande.*

I förevarande motioner har berörts ett spörsmål, som enligt utskottets mening är av stor betydelse med hänsyn till såväl försvarets som Stockholms stads intressen. Spörsmålet om Stockholms flottstations kvarliggande på nuvarande plats sammanhänger därjämte i viss mån med frågan om bevarandet mot brandrisk av vissa för landet betydelsefulla kulturella institutioner. I de infordrade yttrandena har upptagits frågan om flottstationens lämpliga förläggande ur försvarssynpunkt, särskilt med hänsyn till luftanfall. Några tvingande skäl synas icke, såvitt utskottet av dessa yttranden kan finna, ur nämnda synpunkt vara för handen för en förflyttning av stationen från huvudstaden. De marina myndigheterna hava även framhållit, att flottans varv i Stockholm vore i behov av en genomgripande modernisering, men att förslag föreläge att genom varvets förflyttning till vissa i närheten av Beckholmen belägna områden vinna en ur varvsdriftens synpunkt ändamålsenlig förläggning av verkstäder och upplag, varjämte genom detta förslags realiserande skulle ernås, att brandfaran för Nordiska museets vidkommande skulle kunna avlägsnas. Kostnaderna för berörda förslag uppgå endast till en bråkdel av de utgifter, som en förflyttning av stationen till någon plats i huvudstadens omgivningar skulle föra med sig. Från sistnämnda myndigheters sida har med styrka gjorts gällande, att det för varvsdriftens bedrivande på ett ändamålsenligt och ekonomiskt sätt är av vikt, att den ifrågasatta moderniseringen av varvets anläggningar och verkstäder snarast möjligt kommer till stånd. Ehuru det alltså varken ur försvarssynpunkt eller med hänsyn till varvsdriften kan anses vara ett nödvändigt krav, att flottstationen förläggas till plats utom huvudstaden, hava likväl samtliga myndigheter varit ense därom, att en utredning bör verkställas rörande det i motionerna berörda spörsmålet. Utskottet har heller intet att erinra mot att en sådan utredning, grundad på de genom 1925 års marinorganisation inträdda förhållandena, kommer till stånd. De tidigare gjorda utredningarna, som skett med väsentligt andra utgångspunkter, torde nämligen numera icke kunna anses vara tillfyllest. Dock vill utskottet betona, att, för den händelse utredningen skulle visa, att en utflyttning av stationen från huvud-

staden är önskvärd och behövlig, denna angelägenhet måste lösas genom medverkan av Stockholms stad. Kostnaderna för en dylik utflyttning synas visserligen kunna bestridas av de medel, som skulle komma att inflyta vid en eventuell försäljning av stationens nuvarande område, men det synes utskottet icke lämpligt att kronan själv genomför en exploatering av detta område, särskilt som åtskilliga önskemål från Stockholms stads sida därvid måste komma att göra sig gällande. Vid den ifrågasatta utredningen synes därför framförallt böra undersökas de ekonomiska förutsättningarna för en utflyttning av flottstationen och huruvida Stockholms stad är villig att mot övertagande av stationens nuvarande område bestrida de med utflyttningen förenade kostnaderna. Särskild uppmärksamhet bör dock ägnas den omständigheten, att hela detta spörsmål under alla förhållanden bör vinna sin lösning snarast möjligt, enär ett uppskov med varvets modernisering medför allvarliga olägenheter och betydande merkostnader för kronan, varjämte den ovan berörda brandrisken fortfarande kvarstår.

Kostnaderna för uppgörande av förslag till stationens utflyttning torde kunna bestridas av fjärde huvudtitelns kommittéanslag eller, därest detta därtill icke skulle lämna tillgång, av sjöförsvarets anslag till extra utgifter. Särskilda medel för ändamålet synas åtminstone för närvarande icke böra anvisas.

På grund av vad sålunda anförts, har utskottet ansett sig böra tillstyrka, att en utredning om Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden och de ekonomiska förutsättningarna härför snarast möjligt verkställles.

Vidkommande därefter det i motionen nr 196 framställda yrkandet, att riksdagen skulle taga under övertvägande kaserners och andra militära etablissemens utflyttning från tätt befolkade orter till ofarligare platser, måste utskottet, redan av det skäl, att ett dylikt förslag torde vara ur ekonomisk synpunkt omöjligt att realisera, avstyrka detta yrkande.

Utskottet hemställer,

a) att riksdagen i anledning av herr Westmans motion I: 62 och herr Lindhagens motion I: 196, i vad sistnämnda motion får anses avse flottans station i Stockholm, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning om Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden och de ekonomiska förutsättningarna härför ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må giva anledning;

b) att herr Lindhagens motion I: 196, i vad densamma icke må anses besvarad genom utskottets hemställan under a) härövan, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *J. L. Widell, O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *C. A. Carlsson* i Gävle, *K. V. Rydén, N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson, J. Pålsson, J. G. Walles, P. A. Bergström, I. Hj. E. Pauli* och *A. Thelin*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *L. J. Carlsson-Frosterud, A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren, E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *S. Persson* i Fritorp, *O. E. F. Järte* och *C. A. Anderson* i Storegården.

Bilaga A.

Till Riksdagens Statsutskott.

Sedan Kungl. Maj:t den 8 sistlidna februari i nåder anbefallt chefen för generalstaben att senast den 10 mars till riksdagens statsutskott avgiva yttrande över vid innevarande års riksdag i första kammaren väckt motion nr 62, får jag härmed äran avgiva sagda yttrande.

En »utredning, avseende Stockholms flottstations förflyttning» bör taga hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter. De varvstekniska, ekonomiska och kulturella synpunkter, vilka kunna inverka på frågan, torde det icke tillkomma mig att bedöma i detta sammanhang. Jag inskränker mig därför till att endast beröra frågans militära sidor av mera allmängiltigt slag.

Såsom mina företrädare vid upprepade tillfällen framhållit, förefinnes ett nära samband mellan flottstationsfrågan och vissa lantförsvaret berörande spörsmål. Särskilt starkt framträder detta samband, därest det, liksom i försvarspropositionerna till riksdagarna åren 1924 och 1925, ifrågasättes att förlägga flottans huvudkrafter till Stockholm eller Stockholms skärgård. Det är nämligen nödvändigt att bereda flottans stationer med deras varv och förråd erforderligt skydd såväl åt sjö- som landsidan. Vad huvudstaden med dess närmaste omgivningar beträffar, saknar den erforderliga befästningar mot landsidan. Möjligheten att ordna försvaret mot landsidan måste därför i hög grad bliva beroende icke endast på styrkan av de besättningstrupper, vilka kunna avdelas till huvudstadens direkta försvar mot landsidan, utan även på fälthärens operationer. De inskränkningar av arméns krigsstyrka, vilka utgöra en följd av 1925 års försvarsbeslut, utöva därför ett starkt inflytande på flottstationsfrågan. Ännu mera i ögonen fallande om än icke betydelsefullare är inverkan av det nytillkomna flygvapnet och av de åtgärder, vilka vidtagits eller komma att vidtagas mot anfall från luften.

Med hänsyn till vad sålunda anförts är det ur allmän försvarssynpunkt erforderligt att »verkställa utredning, avseende Stockholms flottstations förflyttning», ävensom därmed i samband stående frågor.

Stockholm den 7 mars 1929.

C. G. HAMMARSKJÖLD.

Chef för Generalstaben.

M. Dyrssen.

Bilaga B.

Till Riksdagens Statsutskott.

Med anledning av nådigt beslut den 8 sistlidne februari, varigenom chefen för marinstaben anbefalles att till riksdagens statsutskott avgiva yttrande beträffande motion nr 62/1929 i första kammaren om verkställande av skyndsamt utredning, avseende förflyttning av Stockholms flottstation från huvudstaden, får jag anföra följande.

Den förflyttning, som motionären asyftar, är av mycket ingripande betydelse såväl för flottan, som kanske ännu mer för Stockholms stad, där örlogsstationen med varv, eller »skeppsgården», som den tidigare benämndes, varit förlagd i över fyrahundra år, varav de senaste inemot trehundra åren på Skeppsholmen.

När flottan mot senaste sekelskifte emotsåg ett utökande av fartygsbeståndet med därav följande utökning av personalkadrerna, framstod helt naturligt för sjöförsvarets målsmän som en bjudande nödvändighet att söka få station och varv förflyttade från deras under sålunda väntade större förhållanden alltför tränga områden å Skeppsholmen—Djurgården till lämplig plats i skärgården innanför Vaxholms fästning. Ett av de första uppslagen i vår tid till frågan om sådan förflyttning — varom utredningar dock tidigare förekommit — togs av chefen för flottans stab, som år 1898 hemställde om en undersökning rörande lämpligheten av en förflyttning.

Den ena omfattande och dyrbara utredningen följde nu efter den andra, och åtskilliga undersökningar beträffande ny förlägningsplats för örlogsstation med varv verkställdes, bland annat vid Kaknäs, Hågernäs, Rydboholm, Viggbyholm, Näsby, Svalnäs, Södergarn, Elfvik, Bogesund o. s. v. Ett av de bästa förslagen, nämligen om förläggning till Elfvik å östra Lidingön, föranledde proposition till 1907 års riksdag, som dock icke biföll densamma.

Efter sistnämnda år följde 1907 års försvarskommitté, 1911 års försvarsberedningar, världskriget 1914—1918, försvarsrevisionen 1919—1923 samt 1924 och 1925 års försvarspropositioner. Under hela denna långa tid av utredningar, världskrig och nya utredningar sköts frågan om stationens förflyttning på sätt och vis åt sidan, och kom även i ett nytt läge. Visserligen föranledde, såsom motionären erinrar, ett förslag från den s. k. »1916 års flottstationskommitté» en proposition år 1917, avseende stationens och varvets utbyggnad på nuvarande områden i Stockholm. Propositionen föranledde icke någon riksdagens åtgärd. I en ny utredning, verkställd av »1917 års flottstationskommitté», förordades Stora Skuggan, men Kungl. Maj:t skilde år 1918 frågan om station och varv från frågan om ny, för Sverige-skeppen och större fartyg överhuvudtaget erforderlig docka samt avgav proposition om anläggning av sådan docka å Beckholmen. Riksdagen biföll propositionen, likväl under uttalande att detta icke innebure ett ståndpunkttagande i stationsfrågan.

Den marinordning, som på sin tid godkändes av 1914 års senare riksdag, innefattade bland annat en på en tjugooårig utbyggnadsperiod (1915—1934) inriktad byggnadsplan för fartygsmaterielen, vilken period indelades i fyra skeden. Emellertid blev byggnadsprogrammet icke ens för det första av dessa skeden (1915—1919) fullföljt, och därefter föranledde 1925 års försvarsordning ett ytterligare beskärande av fartygsbeståndet, varmed ock följde betydande personalindragningar.

För 1925 års sjöstyrkor med deras ersättningsbyggnadsprogram av år 1927 äro flottans nuvarande områden å Skeppsholmen och Djurgården med föreslaget nyförvärv tillräckliga, även om vissa — av marinmyndigheterna som nödvändiga betraktade — utökningar av det fastslagna fartygsbeståndet skulle ifrågakomma. Den nya Beckholmsdockan ligger färdig. Under sådana förhållanden har frågan om örlogsstationens och varvets förflyttning för sjöförsvarets vidkommande onekligen kommit i ett nytt läge. Kungl. Maj:t har år 1921 uppdragit åt marinförvaltningen att uppgöra plan för Djurgårdsvarvets förskjutande från områdena runt Nordiska Muséet — vilka skulle friläggas — längs stranden (Kyhlsbergiska tomten, Lundbergska stärbhusets tomt o. s. v.) mot Beckholmen.

Emot stationens kvarblivande inom huvudstaden har från det allmännas sida i huvudsak anförts tre omständigheter.

Först och främst har erinrats om den ständiga brandfara, i vilken Nordiska Muséet befunne sig genom närheten till varvet. Detta är fullt riktigt, men faran skulle försvinna vid ett genomförande av det förslag (alternativa förslag) till varvets förskjutning sydvart, som enligt ovanstående uppdrag uppgjorts av marinförvaltningen och ingivits till Kungl. Maj:t.

Vidare har befarats att befintligheten av örlogsstationen och varvet i Stockholm skulle öka faran för huvudstaden att utsättas för anfall från luften. Visserligen är örlogsstationen ett av de närmast till hands liggande målen för dylika anfall, men faran avlägsnas visst icke genom stationens förflyttning, så länge sådana anfallsföremål finnas kvar som Beckholmsdockorna och galärvarvsdockan (även om de befinna sig i privat ägo), generalstabens, marinstabens, arméförvaltningens och marinförvaltningens byggnader, regementens kaserner, Finnboda slip, Luth & Roséns, Atlas-Diesels, Liljeholmens Kabelfabriks m. fl. anläggningar, broarna över Hammarbyleden och Strömmen, Statens järnvägars anläggningar o. s. v. För anfall från luften måste hela Stockholm med omgivningar, inräknad även en eventuellt till någon plats å Lidingön flyttad örlogsstation samfällt skyddas genom luftbevakning, luftvärn, flygstridskrafter m. m.

Slutligen har det framhållits att Stockholms stad har behov att i och för sin utveckling kunna disponera över Skeppsholmen och Djurgårdslandet. Detta torde icke kunna förnekas, även om behovet icke än så länge i påtaglig form framträder. Men för genomförandet av en sund och ändamålsenlig stadsplan kunna områdena ifråga komma att ligga i vägen.

I detta sista synes frågans kärnpunkt ligga. Det är numera icke för flottans skull nödvändigt att staten avhänder sig Skeppsholmen och Djurgårdsvarvets områden och skriker till anläggandet av ny station och varv, ehuruval naturligtvis flottan vid en nyanläggning skulle komma i åtnjutande av tidsenliga kaserner, verkstäder och andra etablissemang i stället för de nuvarande, som i flera hänseenden äro bristfälliga. Men huvudintressent i denna fråga läser i nuvarande läge vara Stockholms stad. En förflyttning framträder alltså icke för närvarande i första hand som ett statsintresse, om man ej anser att rikshuvudstadens ändamålsenliga utveckling också utgör ett riksintresse. Om staden bestämt önskar en förflyttning av örlogsstationen med varv, bör den också kunna framlägga en antagbar finansplan. Det är givet att flottan i vissa väsentliga hänseenden skulle vinna på en flyttning, men i andra hänseenden också förlora. Frågor om manskapets rekrytering ställa sig olika, om förläggningen är i Stockholm eller i en garnison därutanför.

För så vitt en förnyad utredning om förflyttningen kommer till stånd, bör den inriktas på att bli — åtminstone för överskådlig tid — slutlig. Den bör icke avse ett enbart utväljande av en ur militär synpunkt lämplig plats och dennas ändamålsenliga utbyggande, utan jämväl innefatta en plan för stationsförflyttningens finansiering, för vilket ändamål representanter för Stockholms stad torde böra på ett eller annat sätt medverka.

Utredningen bör ske på kortast möjliga tid, högst ett år, och inriktas på att en eventuell stations- och varvsanläggning må kunna genomföras på kort tid, fem till sex år. Osäkerhetstillståndet har nämligen redan förorsakat örlogsstationen och varvet allvarliga olägenheter genom de hinder som uppstått för genomförandet av nödvändiga förbättringar och moderniseringar, vilka alltför länge fått anstå och alltjämt anstå i avvaktan på kommande beslut.

På sätt ovan framhållits får jag tillstyrka en utredning enligt motionärens förslag.

Stockholm den 5 mars 1929.

OTTO LYBECK.

Sixten Graaf.

Bilaga C.

Till Riksdagens Statsutskott.

Genom nådigt beslut den 8 februari 1929 har kungl. marinförvaltningen anbefallts att senast den 10 innevarande mars till statsutskottet avgiva yttrande över vid innevarande års riksdag av herr K. G. Westman den 18 sistlidne januari väckt motion, nr 62, om Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden.

Motionärens uppgift, att de marina myndigheterna städse ställt sig avvisande mot flottstationens förflyttning från Stockholm, är icke riktig, då de ju tvärtom upprepade gånger tillstyrkt en förflyttning. Myndigheternas uppfattning torde emellertid vara, att en dylik förflyttning numera icke är ett sjöförvarsintresse utan huvudsakligen ett Stockholms stads intresse.

Kungl. marinförvaltningen är för sin del villig och beredd att medverka till vilken utredning av frågan som än kan finnas gagnelig för därav berörda intressen. Den enda betänkligheten, som härvid uppstår och som ämbetsverket sin plikt likmätigt icke får förbise, är, att under tiden för utredningen måste anstå med den modernisering av flottans station i Stockholm å dess nuvarande plats, som länge planerats och som är av så vital betydelse ur sjöförsvarets synpunkt. Ur denna synpunkt är en begränsning av tiden för utredningen av högsta vikt, men framför allt måste det, såvitt möjligt är, förebyggas, att en utredning blir resultatlös och således endast ett måhända långvarigt hinder för varvets modernisering. Detta kräves även med hänsyn till den betydande eldfaran både för varvens förråd och i all synnerhet för närbelägen byggnad inrymmande oersättliga kulturella värden.

Det ligger enligt kungl. marinförvaltningens åsikt intet tvivel, att ett lämpligt område för flottstationen kan förvärfvas utom Stockholm. Vilket område som än väljes härför måste nyanläggningen och vad med flyttningen sammanhänger medföra kostnader, som inklusive räntor under tiden för anläggningen och flyttningen komma att uppgå till betydande belopp. Detta belopp behöver ju icke betraktas som någon definitiv utgift för en ny flottstation, då ju genom dess flyttning komma att frigöras värdefulla markområden, som i sinom tid kunna inbringa avsevärda belopp. Men under tiden intill dess likviden för markrealisationen influēt, måste företaget finansieras. Det synes kungl. marinförvaltningen uppenbart, att denna finansiering bör säkerställas, innan utredningen angående flottstationens förläggning igångsättes.

En utredning efter vilka grunder de härav berörda intressena kunna finnas villiga att påtaga sig finansieringen och härmed förbundna risker kan väl förväntas möjlig att åvägabringa inom jämförelsevis kort tid, om förhandlingar mellan staten och huvudstaden omedelbart igångsättes. Kungl. marinförvaltningen förutsätter, att denna utredning kan vara slutförd senast hösten 1929.

Skulle genom dessa förhandlingar finansieringen säkerställas och härmed även utsikterna för en ny flottstations tillkomst komma i ett gynnsamt läge, får sjöförsvaret givetvis finna sig i, att utredningen av flottstationsfrågan förhindrar att åtgärder omedelbart vidtagas för modernisering av stationen, och åtnöjas med förvisningen, att i sinom tid hela denna viktiga angelägenhet slutligen ordnas på ett för sjöförsvaret fördelaktigt sätt. Men skulle åter uppgörelse mellan staten och staden icke kunna träffas och finansieringen icke heller på annat sätt kunna säkerställas före nästa riksdag, då synes det kungl. marinförvaltningen orimligt, att en fortsatt utredning med så ovissa slutresultat, som i sådant fall måste förutses, får hindra en nödvändig modernisering av varvet på dess nuvarande plats inom staden.

På grund av vad sålunda anförts tillstyrker kungl. marinförvaltningen, att en utredning av frågan igångsättes och genomföres på sätt kungl. marinförvaltningen föreslagit. Då anslagen till kommittéer icke synas böra belastas med utgifterna för denna utredning, hemställer kungl. marinförvaltningen, att, i sammanhang med bifall till motionen, för ändamålet anvisas ett extra förslagsanslag å 20,000 kronor för budgetåret 1929—1930.

Stockholm den 5 mars 1929.

På kungl. marinförvaltningens vägnar:

J. SCHNEIDLER.

Os. F. Olsson.

Bilaga D.

Till Statsutskottet.

Sedan Kungl. Maj:t genom skrivelse den 8 februari 1929 anbefallt flygstyrelsen att avgiva yttrande över en i första kammaren av herr Westman väckt motion angående Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden, får flygstyrelsen, vars yttrande läser böra avse frågan, sedd ur synpunkten av anfall från luften, anföra följande.

Truppförband ur armén och flygvapnet, som varit förlagda i huvudstaden, hava redan förflyttats utanför densamma. Utredning pågår om utflyttning av Stockholms garnisons övriga truppförband utom staden.

Blir denna förflyttning verklighet, minskas därigenom riskfaran för staden för bombardering från luften.

Vid sådant förhållande synes det flygstyrelsen helt naturligt, att utredning jämväl igångsättes om förflyttning av flottstationen, som alltid kommer att utgöra ett särskilt tilldragande mål för bombanfall, sålunda i sitt nuvarande läge ökande riskerna för luftanfall för staden och särskilt för stationens grannskap med dess stora kulturella värden.

Vid ett uppförande av en ny, fullt modern flottstation skulle på effektivaste sätt hänsyn tagas till dess eget skyddande i möjligaste mån mot luftanfall, såsom genom ett utsträckt användande av bombfasta rum, maskerings- och brandsäkerhets- m. fl. anordningar ävensom de olika etablissemangens ändamålsenliga placering.

Flygstyrelsen får sålunda för sin del tillstyrka det av motionären framställda förslaget om utredning i ärendet.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknad, chef, Lübeck, Lychnell, Fjällbäck och Fogman, föredragande.

Stockholm den 9 mars 1929.

På flygstyrelsens vägnar:

KARL AMUNDSON.

Ernst Fogman.